

ประสบการณ์นาฏกรรมในประเทศอังกฤษของรัชกาลที่ 6

รัชดา โชติพานิช* และสุรพล วิรุฬห์รักษ์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*Corresponding author: rachada_golf@hotmail.com

บทคัดย่อ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 แห่งราชวงศ์จักรี เสด็จขึ้นครองราชย์ในช่วงปี พ.ศ. 2453 - 2468 พระองค์มีผลงานทางนาฏกรรมหลายรูปแบบกว่า 187 เรื่อง โดยผลงานด้านนาฏกรรมของพระองค์สามารถแบ่งได้เป็น 4 ช่วง ได้แก่ ขณะทรงพระเยาว์ ขณะประทับในต่างประเทศ หลังเสด็จกลับจากต่างประเทศ และขณะครองราชย์ ซึ่งมีผู้วิจัยผลงานของพระองค์ในด้านต่าง ๆ แต่ยังไม่ขาดการศึกษาภูมิหลัง แนวพระราชดำริ และวิธีการสร้างงานนาฏกรรม บทความนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างนาฏกรรม โดยเน้นศึกษาประสบการณ์ด้านนาฏกรรมของพระองค์เฉพาะช่วงเวลาที่พระองค์ประทับในประเทศอังกฤษระหว่างปี พ.ศ. 2436 - 2445 ซึ่งเป็นช่วงวัยที่ทรงศึกษา วิเคราะห์ ทดลอง และสร้างสรรค์ผลงานนาฏกรรมแนวต่าง ๆ โดยผู้เขียนรวบรวมข้อมูลจากพระราชบันทึก รายวัน สำเนาบทพระราชนิพนธ์ งานวิจัย และเอกสารอื่น ๆ ซึ่งพบว่าในช่วงที่พระองค์เสด็จประทับในประเทศอังกฤษนี้มีความสำคัญ และมีอิทธิพลต่องานนาฏกรรมของพระองค์อย่างยิ่ง พระราชกรณียกิจด้านนาฏกรรมในช่วงเวลานี้มี 5 ประเภท ได้แก่ ผู้ชมละคร ผู้ประพันธ์ ผู้จัด ผู้กำกับ และผู้แสดง โดยภูมิหลัง และประสบการณ์นาฏกรรมในอังกฤษที่พระองค์ได้รับนี้เป็นการศึกษาเรียนรู้ด้วยพระองค์เอง และเป็นพื้นฐานสำคัญที่ส่งผลต่อพระอัจฉริยภาพทางด้านนาฏกรรมของพระองค์ในเวลาต่อมา

คำสำคัญ : 1. นาฏกรรม 2. ประเทศอังกฤษ 3. รัชกาลที่ 6

King Rama VI's experience of performing arts in England

Rachada Chotipanich* and Surapone Virulak

*Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University,
Bangkok 10330, Thailand*

**Corresponding author: rachada_golf@hotmail.com*

Abstract

His Majesty King Vajiravudh (King Rama VI) was notably keen on drama, as witnessed in 187 of his famous works. His dramatic works can be divided into 4 periods: the early period (in his childhood), the second period (when he studied in England), the third period (after he returned from England), and the fourth period (after he was crowned to be the king). Previous studies mainly explored his works, ideas, and writing techniques, yet background to those works and his influential experiences on those works were not investigated. This article is part of the doctoral dissertation focusing on H.M. King Rama VI's biography in relation to the creation of his dramas. The objective of this paper is to study how King Rama VI's experience in the field of performing arts while living in England from 1893 to 1902 influenced his works. This historical research drew upon his personal diaries, his works, and research documents. The study revealed that not only did he frequently attend a number of drama performances, but he also self-studied the works. His interest, observation, comparison, re-examination, and creation can be classified into 5 perspectives as follows—audience, playwright, organizer, director, and performer. As a result, the study suggested that his wealth of experience during that time became a source of information for him to create his dramas.

Keywords: 1. Performing arts 2. England 3. King Rama VI

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงครองราชย์ในช่วงปี พ.ศ. 2453 - 2468 เป็นเวลา 15 ปี นอกเหนือจากพระราชกรณียกิจงานปกครองที่ทรงสานต่อจากพระบรมชนกนาถ และทรงริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาความเจริญประเทศแล้ว พระองค์ยังทรงได้รับการยกย่อง และพระราชสมัญญานามว่า สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ด้วยพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถด้านวรรณกรรมและอักษรศาสตร์ที่โดดเด่น และเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป ด้วยงานพระราชนิพนธ์ บทความ บทละคร บทร้อยแก้ว และบทร้อยกรองจำนวนมากกว่าพันรายการ ตลอดพระชนมายุ 45 พรรษา แม้จะเป็นช่วงเวลาที่ไม่นาน แต่พระองค์ก็ได้สร้างสรรค์งานนาฏกรรมต่าง ๆ ไว้มากมาย ซึ่งพระราชนิพนธ์หมวดโขน ละคร มีมากกว่า 187 เรื่อง (Malakul, 1990: 1-2) นอกจากนี้พระองค์ยังทรงเป็นแกนนำสำคัญในการทำนุบำรุงงานนาฏกรรม ช่วงรัชสมัยของพระองค์จึงจัดเป็นยุคทองของการละครและนาฏศิลป์ (Virulrak, 2004: 315) นับเป็นช่วงเวลาสำคัญของนาฏกรรมในประเทศไทย โดยเฉพาะละครพูดที่ได้รับความนิยมอย่างสูง ในยุคนั้น โดยนันทกา พลอยแก้ว ได้พบว่าละครพูดของพระองค์นั้นได้รับอิทธิพลมาจากละครพูดของตะวันตก โดยเฉพาะการละครอังกฤษและฝรั่งเศส ที่ทรงดัดแปลงให้เหมาะกับคนไทย (Ploykeow, 1978: 150) แต่ทว่า สิ่งที่ผู้คนไม่ค่อยได้รับรู้คือ พระราชกรณียกิจทางด้านนาฏกรรมเหล่านี้ เริ่มต้นเมื่อใด และพระองค์ทรงศึกษาเรียนรู้ได้อย่างไร เนื่องจากทรงศึกษาต่อทางด้านวิชาการทหารที่โรงเรียนนายร้อย แชนด์ฮีร์ตและวิชาการปกครองจากมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด โดยจากการสืบค้นพบว่ายังมีข้อมูลอีกจำนวนหนึ่งที่แสดงให้เห็นประสบการณ์ทางนาฏกรรมของพระองค์ ในช่วงที่ประทับอยู่ต่างประเทศอย่างเด่นชัด และมีทฤษฎีเชิงมานุษยวิทยาของอาเธอร์ คอมป์ (Authur Combs) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมส่วนใหญ่ของบุคคลใด ๆ นั้น เป็นผลมาจากการรับรู้สิ่งแวดล้อมในช่วงนั้นและเวลานั้น (Combs, 1999: 19) ซึ่งงานนาฏกรรมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในเวลาต่อมา น่าจะมีส่วนหนึ่งมาจากภูมิหลังและประสบการณ์ที่พระองค์ได้รับจากต่างประเทศ

บทความฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับการสร้าง

นาฏกรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิหลัง ประสบการณ์ และการสร้างนาฏกรรมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเนื้อหาของบทความนี้ ครอบคลุมเฉพาะช่วงเวลา ที่พระองค์ประทับในประเทศอังกฤษ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2436 - 2445 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ และรวบรวมข้อมูลจากพระราชบันทึกส่วนพระองค์ที่อ้างถึงในเอกสารชั้นรองอื่น ๆ เอกสารจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ หนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี หนังสืองานละครของสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธเจ้าแผ่นดินสยาม ของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล และเอกสารอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการอภิปราย

ประสบการณ์ทางนาฏกรรมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

การศึกษาและประสบการณ์ทางนาฏกรรมของพระองค์ สามารถแบ่งเป็นช่วงเวลาได้ 4 ระยะ ในแต่ละระยะ มีปริมาณ และลักษณะของงานนาฏกรรมที่แตกต่างกัน ได้แก่

ช่วงที่ 1 เมื่อประสูติจนถึงโสกันต์ ก่อนเสด็จต่างประเทศ เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2424 - 2436 เวลาประมาณ 12 ปี

ช่วงที่ 2 เสด็จศึกษาต่อต่างประเทศจนถึงเสด็จกลับสยาม เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2436 - 2445 เป็นเวลา 9 ปี

ช่วงที่ 3 หลังจากเสด็จกลับสยาม เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2445 - 2453 เป็นเวลา 9 ปี

ช่วงที่ 4 เสด็จขึ้นครองราชย์จนถึงเสด็จสวรรคต เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2453 - 2468 เวลาประมาณ 15 ปี

ในช่วงทรงพระเยาว์ก่อนเสด็จไปศึกษาต่อที่ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ทรงมีประสบการณ์ทางด้านนาฏกรรมอยู่แล้วพอสมควร เนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้มีการแสดงมหรสพ และการแสดงต่าง ๆ ในราชสำนักเป็นประจำ นาฏกรรมในสมัยนี้มีความรุ่งเรืองทั้งการแสดงละครของหลวงและของราษฎร สืบทอดการแสดงนาฏกรรมจาก สมัยรัชกาลที่ 4 และเกิดนาฏกรรมใหม่หลายชนิด ได้แก่ ละครพูด ละครร้อง ละครดึกดำบรรพ์ ละครพันทาง ลิเก และหุ่นกระบอก (Virulrak, 2010: 17) อีกทั้งยังโปรดเกล้าฯ ให้พระราชโอรสเรียนรู้การร่ำอาวู ซึ่งเป็นศาสตร์สำคัญหนึ่งในสิบแปดประการของกษัตริย์ ดังมีหลักฐานการร่ำไหว้ครู และร่ำอาวูของพระราชกุมารที่เกาะสีชัง เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2434 มีความโดยสังเขปว่า เมื่อพระเจ้าลูกยาเธอ และพระเจ้าลูกเธอ ที่พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้หัดเพลงอาวู

ต่าง ๆ อย่างโบราณนั้น เมื่อทรงหัดจนชำนาญแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีการไหว้ครูต้นลัทธิสอนเพลงอาวุธตามธรรมเนียม ณ พลับพลาที่ประทับเมือง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงหัดตามญี่ปุ่น ง้าว และดาบสองมือ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ และพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพรทรงหัดกระบี่ พระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ และพระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยากรทรงหัดกระบอง สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์ และพระองค์เจ้าดิlighนพรจุฑาทรงหัดดาบสองมือ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ และเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ทรงหัดง้าว โดยเฉพาะ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ได้ทรงกล่าวคำมั่นการไหว้ครูง้าว ที่ขุนบานญวรวรจันต์แต่งถวายใหม่ และในพระราชพิธีบรรพชาของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศฯ ยังทรงรำง้าวคู่กับสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ (Dewet, 1980: 14-20)

นอกจากนี้ เซอร์โรเบิร์ต มอแรน (Sir Robert Morant) พระอาจารย์ที่ถวายพระอักษรวิชาภาษาอังกฤษ ให้ทรงแปลบทละครเรื่องมิกาดโ (Mikado) จากต้นฉบับบทละครภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยเมื่อพระชนมายุ 10 พรรษา ในคราวที่ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศฯ ทรงจัดการแสดงเรื่องนิราชาคริต บทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ พระราชวังบางปะอิน ในปี พ.ศ. 2436 พระองค์แสดงเป็นพระนางไซบีเดซึ่งเป็นพระมเหสีร่วมกับพระราชโอรสและพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์อื่น ๆ รวมทั้งการแต่งแฟชั่นในโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ในช่วงทรงพระเยาว์นี้ พระองค์ทรงคุ้นเคยกับนาฏกรรมประเภทต่าง ๆ อยู่พอสมควร ด้วยการสนับสนุนของสมเด็จพระราชบิดาเป็นต้นทาง

เมื่อพระชนมายุ 12 พรรษา ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงศึกษาต่อช่วงปี พ.ศ. 2436 - 2445 ณ ประเทศอังกฤษ เป็นเวลาถึง 9 ปีเศษ โดยมิได้เสด็จกลับมาเลย ซึ่งช่วงเวลานี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง พระองค์เสด็จพร้อมด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ กรมหลวงสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ และ ม.ร.ว. เปีย มาลากุล (Sureintarabodi, 1963: 3-4)

สำหรับการศึกษา ณ ต่างประเทศของพระราชโอรสนั้น ที่ปรึกษาชาวต่างประเทศถวายคำแนะนำว่า สมควรให้พระราชโอรสประทับอยู่กับครอบครัวชาวอังกฤษ เพื่อปรับพระองค์ให้ทรงรู้สึกคุ้นเคยในความเป็นอยู่และชีวิตประจำวัน

ของคนอังกฤษมากที่สุด สำหรับสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ทางราชสำนักได้ว่าจ้างพ่อบ้านและแม่บ้านชื่อ เบซิล ทอมป์สัน (Basil Thompson) ซึ่งต่อมาได้รับตำแหน่งเซอร์ (Sir) จากราชสำนักอังกฤษ และภรรยาเป็นผู้ดูแลร่วมกับพระอภิบาล และเข้าบ้านหลังหนึ่งในตำบลแอสคอต (Ascot) ที่เรียกว่า พระตำหนักนอร์ท ลอร์จ (North Lodge) โดยมีพระอาจารย์มาถวายการสอนในวิชาต่าง ๆ ที่พระตำหนัก เพื่อเตรียมปูพื้นฐานความรู้สำหรับศึกษาต่อในระดับสูง

ต่อมา สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศฯ เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2438 จึงมีการสถาปนาเฉลิมพระอิสริยยศสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ให้ดำรงพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร และมีพระราชพิธีประกาศสถาปนา ณ สถานทูตสยามในกรุงลอนดอน ซึ่งมีหนังสือพิมพ์ต่างประเทศตีพิมพ์ข่าวนี้มากมาย สมเด็จพระบรมราชินีนาถแห่งสหราชอาณาจักร มีพระราชโทรเลขเชิญเสด็จฯ ไปเฝ้าและเสวยพระสุธารส ณ พระราชวังวินด์เซอร์ (Windsor Castle) เพื่อแสดงความยินดีที่พระองค์ได้รับสถาปนาเป็นสยามมกุฎราชกุมาร

เมื่อพระองค์ทรงศึกษาวิชาการได้ดีในระดับหนึ่งแล้ว จึงว่าจ้างนายทหารมาถวายวิชาการทหารพื้นฐาน และเสด็จเข้าศึกษาในโรงเรียนนายร้อยแซนด์เฮิสต์ (Royal Military Academy, Sandhurst) ในปี พ.ศ. 2440 ทรงเข้าประจำการในกรมทหารราบเบา เดอร์ม (Durham Light Infantry) เมื่อสำเร็จวิชาการทหาร จึงทรงศึกษาต่อทางด้านพลเรือนในวิชาประวัติศาสตร์ กฎหมาย การปกครอง ที่วิทยาลัยไคร์สเชิร์ช (Christ Church) ในมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด (Oxford University) ในปี พ.ศ. 2442

ช่วงเวลาที่พระองค์ประทับอยู่ ณ ประเทศอังกฤษ ตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรีย เป็นยุคที่อังกฤษมีความรุ่งเรืองและร่ำรวยจากการค้าและการแสวงหาอาณานิคม มีความเจริญทางเศรษฐกิจ ประชาชนมีรายได้และเกิดวัฒนธรรมการชมละครเพื่อเป็นเครื่องพักผ่อนหย่อนใจ ช่วงเวลาที่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ เสด็จไปประทับที่อังกฤษ ในปี พ.ศ. 2436 (ค.ศ. 1893) นั้น ตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรีย (ครองราชย์ พ.ศ. 2380 - 2444) โรงละครในยุควิกตอเรียเป็นยุคที่การละครมีความเจริญรุ่งเรือง มีการสร้างโรงละครใหม่ ๆ ขึ้นมากมาย การปฏิรูปทางการเมืองและ

ความเจริญทางเศรษฐกิจทำให้ชนชั้นกลางมีบทบาทมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การเปิดกว้างของโรงละครและวรรณกรรม ในปี พ.ศ. 2442 กรุงลอนดอนมีโรงละครรวม 61 โรง (Allardyce, 1949: 26-49) ส่วน ม.ล.ปิ่นได้กล่าวว่า “ที่กรุงลอนดอนนั้นมีโรงละครอยู่ระหว่าง 40 - 50 โรง ส่วนใหญ่แสดงละครพูด หาเมืองอื่นเสมอเหมือนมิได้ ประชาชนได้รับการศึกษาจากละครพูด และสนุกเพลิดเพลินด้วย” (Malakul, 1974: 46)

ขณะประทับอยู่ที่พระตำหนักในแอสคอต (Ascot) นับเป็นจุดเริ่มต้นของประสบการณ์ของพระองค์ที่เกี่ยวกับ นาฏกรรมอย่างแท้จริง ด้วยเซอร์ทอมป์สัน (Sir Basil Thompson) ผู้ดูแลพระตำหนัก กราบบังคมทูลเชิญพระองค์

เสด็จทอดพระเนตรละครเวที ณ โรงละครชื่อดังของ กรุงลอนดอนอยู่เสมอ และเสด็จไปทอดพระเนตรในโอกาสต่าง ๆ ดังพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ มีหนังสือกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตอนหนึ่งว่า “สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ได้เสด็จพาพระอนุชาไปทอดพระเนตรสถานต่าง ๆ บางแห่ง ซึ่งเป็นที่แปลกควรจะทอดพระเนตร และเสด็จไปทอดพระเนตรละครในเวลาค่ำแทบทุกคืน” (Sureintaratibodi, 1963: 24-25)

ละครที่พระองค์ทอดพระเนตรขณะประทับในอังกฤษ ม.ล. ปิ่น มาลากุลรวบรวมไว้ (Malakul, 1974: 46-51) และผู้เขียนได้จัดทำในรูปแบบดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ละครและโรงละครที่พระองค์ทอดพระเนตรขณะประทับในอังกฤษ

วันเดือนปี	เรื่อง	โรงละคร
ปลายปี พ.ศ. 2436	Cinderella	Lyceum
7 ธันวาคม พ.ศ. 2438	Petticoat Purfity ของ Sir Charles Young และ A Commission ของ Weedon Grossmith	St. George's Hall
2 มกราคม พ.ศ. 2439	Cinderella	Druly Lane
2 เมษายน พ.ศ. 2439	For the Crown โดย John Davidson	Lyceum
4 เมษายน พ.ศ. 2439	One of the Best ของ Sir Seymour Hicks	Adelphii
2 พฤษภาคม พ.ศ. 2439	Grand Duke ของ Gilbert และ Sullivan	Savoy
1 มกราคม พ.ศ. 2440	One Summer's Day ของ H.V. Esmond	Comedy Theatre
6 มกราคม พ.ศ. 2440	Diploma ของ Victorien Sardou	Victoria Hall
พ.ศ. 2440	Cinderella	Garrick
12 มกราคม พ.ศ. 2441	Joint Household ของ Lady Florence Eveleen Eleanore Bell และ เรื่อง Plot for Plot ของ C. L. Young	Castle Rigg
23 มกราคม พ.ศ. 2441	A Little Ray of Sunshine ของ Mark Ambient	Royalty Theatre

¹มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) พระอภัยมณี เป็นผู้ตามเสด็จสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวิชิราวุธ ตั้งแต่เสด็จออกจากกรุงเทพฯ เมื่อครั้งยังเป็นพระมณเตรพิจนกิจ ต่อมา ได้รับโปรดเกล้าฯ เลื่อนเป็นพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ และเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี และดำรงตำแหน่งสำคัญ ได้แก่ เอกอัครราชทูตพิเศษไทยประจำอังกฤษและยุโรป องค์มนตรี ปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ เสนาบดีกระทรวงธรรมการ เป็นต้น

ตารางที่ 1 ละครและโรงละครที่พระองค์ทอดพระเนตรขณะประทับในอังกฤษ (ต่อ)

วันเดือนปี	เรื่อง	โรงละคร
24 มกราคม พ.ศ. 2441	The Three Musketeers ของ Alexandre Dumas	Garrick
26 มกราคม พ.ศ. 2441	A Court Scandal	Court Theatre
13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2441	The Maneuvers of Jane	Haymarket
25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2441	The Only Way Freeman Wills ดัดแปลงจากเรื่อง A Tale of Two Cities ของ Charles Dickens	Lyceum
1 เมษายน 2442	The Man in the Iron Mask ของ A. Dumas และเรื่อง A Case for Eviction ของ Theyre-Smith	Adelphi
5 เมษายน 2442	Found in a Four Wheeler ของ Thomas Williams และเรื่อง Blind Beggars ของ C.V. Burgess	Bracknell

นอกจากละครแล้ว พระองค์ยังได้ทอดพระเนตรภาพยนตร์ และมหรสพประเภทอื่น ๆ จากตารางนี้ แม้จะเป็นข้อมูลเพียงบางส่วน แต่ก็แสดงให้เห็นว่าละครที่พระองค์ทอดพระเนตรนั้น มีจำนวนมาก และหลากหลาย ทั้งยังเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรละครและการแสดงต่าง ๆ นอกจากอังกฤษ อาทิ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส กรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก ประเทศรัสเซีย ในช่วงระหว่างปิดภาคเรียน และวันหยุดยาวตามเทศกาล อย่างในช่วงปิดภาคเรียนวันที่ 28 มกราคม ถึงวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2441 พระองค์ทอดพระเนตรละครในกรุงปารีส 9 เรื่อง (Malakul, 1974: 51)

พระองค์มิได้ทอดพระเนตรละครเพื่อความเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว ในพระราชบันทึกกราบบังคมทูลเมื่อพระชนมายุ 14 พรรษา พบว่าพระองค์ทรงวิจารณ์ละครที่ทอดพระเนตรหลายเรื่องด้วยกัน (คำว่าวิจารณ์ในที่นี้ เสมือนความเห็นของผู้ชมหลังดูละครจบ ยังมิได้ใช้องค์ความรู้และทฤษฎีทางด้านการละครมาใช้) เช่น เมื่อวันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2439 พระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปยังโรงละครดรูรีเลน (Drury Lane Theatre) เพื่อทอดพระเนตรละครแพนโทไมม์ (Pantomime) ซึ่งเป็นละครสำหรับเด็ก เรื่อง ซินเดอเรลล่า

(Svetsreni, 1991: 24) โดยมีเนื้อความดังต่อไปนี้ “Tuesday, January 2...went to see pantomime at Drury Lane. Very pretty one. It was “Cinderella”. The Prince (Ada Blanche) was very good, looked very nice and grand. Cinderella (Isa Bowman) was also good, but not so pretty as Ella at the Lyceum in 1894...”

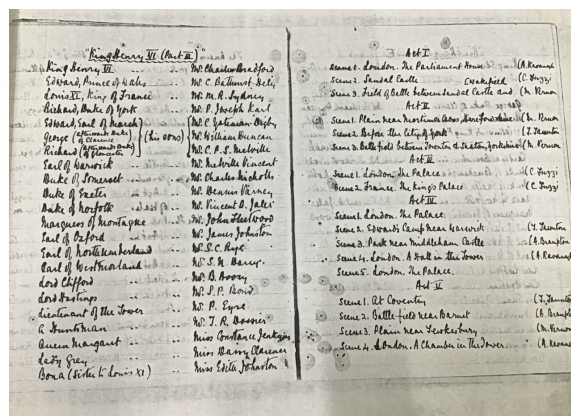
พระองค์ทอดพระเนตรละครเรื่องนี้อย่างน้อย 2 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2437 และ พ.ศ. 2439 ทรงชมผู้ที่แสดงเป็นเจ้าชายคือ อะดา บลันช์ (Ada Blanche) นักแสดงหญิงชื่อดังของอังกฤษ ส่วนผู้ที่แสดงเป็นซินเดอเรลล่าที่ทรงกล่าวถึงคือ ไอซ่า โบว์แมน (Isa Bowman) ดังปรากฏในภาพที่ 1 ซึ่งสวยงามกว่าเอลลา (Ella) ที่แสดง ณ โรงละครไลเซียม (Lyceum Theatre) เมื่อปี ค.ศ. 1894 เมื่อสืบค้นละครเรื่องซินเดอเรลล่า ที่แสดงในปีดังกล่าว สามารถค้นพบสิ่งพิมพ์ที่บอกรายละเอียดของนามผู้แสดง และวันเดือนปีที่แสดงลงในหนังสือพิมพ์ “เดอะสเก็ตช์”(The Sketch) เมื่อวันที่ 22 มกราคม ค.ศ. 1895 ทำให้ทราบว่าเอลล่า ที่ทรงเอ่ยถึงนั้นคือ เอลลาลีน เทอร์ริส (Ellaline Terriss)

ภาพที่ 1 ไอชา โบว์แมน แสดงเป็นซินเดอเรลล่า ที่โรงละครดรูรีเลน เมื่อวันที่ 22 มกราคม ค.ศ. 1896
(Shorter, 1896: 661)

นอกจากทอดพระเนตรการแสดงละครแล้ว ยังทรงศึกษาข้อมูลต่าง ๆ จากบทละคร รวมทั้งสูจิบัตรการแสดง ดังสำเนาลายพระราชหัตถเลขาที่ปรากฏดังภาพที่ 2 ซึ่งเก็บรักษาไว้ ณ หอวชิราวุธานุสรณ์ นอกจากนี้ทรงคัดลอกสูจิบัตรงานละครที่จัดขึ้นเนื่องในเทศกาลละครเชกสเปียร์ (William Shakespeare) ที่จัดโดย C.P. Melville Vincent ณ โรงละคร

Kensington Theatre และ Bolton Theatre ระหว่างวันที่ 3 กรกฎาคม - 12 สิงหาคม พ.ศ. 2442 พระองค์ได้บันทึกรายละเอียดของรายการการแสดง รายชื่อนักแสดง รายละเอียดของแต่ละองค์ และรายชื่อนักแสดงที่เกี่ยวกับทั้ง 37 เรื่อง ลงในสมุดบันทึก โดยมีสารบัญกำกับเลขหน้าไว้จำนวน 75 หน้า (Mahavajiravudh, 1899: 1-75)

ภาพที่ 2 สำเนาพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบันทึกรายชื่อนักแสดงในเรื่อง King Henry VI บทประพันธ์ของเชกสเปียร์ ที่แสดงในมหกรรมละครในกรุงลอนดอน เมื่อ พ.ศ. 2442 (Mahavajiravudh, 1899: 64)

สมุดบันทึกที่เป็นลายพระราชหัตถเลขาขึ้น นอกจากมหกรรมการละครของเชคสเปียร์แล้ว ยังมีละครเรื่องอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสนพระทัยของพระองค์ที่มีต่องานนาฏกรรม แม้ว่า ม.ล. ปิ่น มาลากุล จะสันนิษฐานว่า การที่ทรงคัดลอกนั้นเป็นการฝึกฝนทางภาษา แต่ผู้เขียนเห็นว่าการที่ทรงคัดลอกรายละเอียดเหล่านี้ลงบนสมุดบันทึก แสดงถึงความตั้งใจ และเป็นการศึกษารายละเอียดและองค์ประกอบของการแสดงละครด้วยพระองค์เองอีกทางหนึ่งเช่นกัน

ต่อมา พระองค์ทรงมีงานพระราชนิพนธ์บทละครภาษาอังกฤษหลายเรื่อง เช่น เรื่อง “Miss Honeybone” ซึ่งเป็นละครที่พระราชนิพนธ์เสร็จในวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2440 และเคยจัดแสดงที่สถานเอกอัครราชทูตสยาม ณ กรุงลอนดอน และที่พระตำหนักในแอสคอต พระองค์ทรงใช้พระนามแฝงว่า Tom Toby ม.ล. ปิ่น มาลากุล สันนิษฐานว่าเป็นละครพระราชนิพนธ์เรื่องแรก มีเรื่อง “Lines and Rudd” รวมทั้งการที่ทรงดัดแปลงบทละครบางตอนให้เป็นสำนวนของพระองค์เอง คือ เรื่อง “Traitor” มีพระราชบันทึกว่าได้มาจากฉากหนึ่งของนวนิยายเรื่อง “Fascination of The King” ของ Boothby ซึ่งพระองค์ทรงพระราชนิพนธ์แล้วเสร็จในวันเดียวกัน ส่วนเรื่อง “A Turn of Fortune’s Wheel” และเรื่อง “Sir Herbert’s Reward” ทรงใช้พระนามแฝงว่า Dilton March เรื่อง “Lord Vermont V.C.” เรื่อง “A Tale of India” และเรื่อง “The King’s Command” ทรงใช้พระนามแฝงว่า Marcus Virginius และเรื่อง “Evelyn” ทรงใช้พระนามแฝง Calton H. Terris เป็นต้น (Malakul, 1983: 6-7)

นอกจากที่พระองค์ทรงได้ทอดพระเนตรละคร และศึกษาบทละครแล้ว พระองค์ยังทรงเป็นทั้งผู้จัด กำกับ การแสดง และทรงเป็นผู้แสดงละคร พบหลักฐานว่าในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2438 พระยามหาโยธาราชทูตสยาม ได้จัดงานเลี้ยงเพื่อดื่มถวายพระพรชัยมงคล ณ สถานทูตสยามในกรุงลอนดอน โดยเชิญสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระเจ้าลูกเธอ ข้าราชการ และนักเรียนรวม 40 พระองค์และคน มารับพระราชทานอาหารค่ำ ครั้นเสร็จแล้วพระองค์ทรงแสดงละคร ดังข้อความในหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ของพระยามหาโยธาว่า “สมเด็จพระเจ้าลูกเธอฯ พระเจ้าลูกเธอฯ ทรงเล่นละครกับหม่อมเจ้า ข้าราชการเพนที่สนุกสนาน” (Mahayotha, 1895: 441)

ในพระราชบันทึกที่รายวัน เดือนมกราคม พ.ศ. 2439 พบว่ามีการสร้างเวทีละครเล็ก ๆ ที่พระตำหนักนอร์ธ ลอร์จ โดยนายทอมป์สันให้ช่างไม้มาสร้างเวทีเล็ก ๆ สำหรับแสดงละคร วันที่ 8 มกราคม ม.จ. จุฑัตศักดิ์ และ ม.จ. สิทธิพร มาเฝ้า จึงทรงขอมบทละครบนเวทีและซ่อมแต่งตัว เมื่อครั้นเสร็จแล้วทรงจัดที่นั่งสำหรับคนดูก่อนที่จะเสวยพระกระยาหารกลางวันแต่ยังเสวยไม่ทันเสร็จ แยกที่ได้รับเชิญก็มาทันแล้ว จึงโปรดฯ ให้โหมโรงด้วยขลุ่ยและซอไทย ที่บรรเลงโดยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ และพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยากร ส่วนพระองค์แสดงละครเรื่อง “Miss Honeybone” ภายหลังที่แยกได้ดูและเดินทางกลับไปแล้ว ทรงจัดการแสดงให้มหาดเล็กชาวอังกฤษดูอีกรอบหนึ่ง (Svetsreni, 1991: 25)

หลังจากเสด็จแปรพระราชฐาน เปลี่ยนจากพระตำหนักนอร์ธ ลอร์จ ไปประทับที่พระตำหนักเกรตนี (Graitney) เมืองแคมเบอร์รี่ (Camberley) ซึ่งอยู่ใกล้กับโรงเรียนนายร้อย และสะดวกสำหรับทหาร ที่จะมาถวายพระอักษร ซึ่งพระตำหนักแห่งนี้มีขนาดใหญ่กว่าที่เดิม เพื่อให้เหมาะสมกับพระเกียรติยศ ในระยะแรกพระองค์เสด็จกลับไปพระตำหนักนอร์ธ ลอร์จ เพื่อทรงซ้อมละคร โดยทรงจักรยานไป มีบันทึกว่าวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2439 เสด็จไปซ้อมละคร วันที่ 25 ธันวาคม เสด็จไปพร้อมกับหลวงสรสิทธิยานุการโดยจักรยาน และทรงแสดงละครเรื่อง “Lines and Rudd” ให้มหาดเล็กดู ดังปรากฏในภาพที่ 3 และวันที่ 26 มกราคม เสด็จไปโดยรถม้า และทรงซ้อมละครเรื่องเดิมก่อนที่จะเสวยพระกระยาหารกลางวัน ส่วนการแสดงจริงเริ่มเวลาบ่ายสามโมงครึ่ง หนึ่งในผู้ที่มาชมคือ นายแฮมมิลตัน ไอเด (Hamilton Aide) นักประพันธ์ชื่อดังของอังกฤษ เขากล่าวชมว่า ทรงแสดงละครได้ดีมาก ทำให้พระองค์ทรงปิติอย่างยิ่ง จึงมีพระราชบันทึกไว้ว่า “The actual performance took place at 3.30. Went off well and Mr. Hamilton Aide thought I acted well. I was glad. After tea came back home...” (Svetsreni, 1991: 26)

เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2441 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ทรงมีลายพระหัตถ์ไปยังพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ เรื่องวันหยุดในเทศกาลอีสเตอร์ ว่าทรงมีพระราชประสงค์อยากแปรพระราชฐานไปประทับที่กรุงลอนดอน ดังข้อความที่ปรากฏในตอนหนึ่งว่า (Mahavajiravudh, 1898: 231-234)

“ขออย่าให้เจ้าคุณคิดไปว่า ฉันพูดมานี้เพราะอยากไปดูละครที่ลอนดอนมาก แต่ที่จริงถึงโดยจะไม่ให้ไปดูละครเลยฉันก็คงยังจะไปลอนดอนดีกว่าอยู่นี้ เพราะไปลอนดอนเหมือน

กลับไปบ้าน... หรือถ้าจะไม่ชอบให้ไปลอนดอน ก็ให้ไปเสีย
ที่ไหนแห่งหนึ่ง แต่ขอให้ย้ายที่หน้อยหนึ่ง แล้วฉันจะสบาย
แต่ว่าขออย่าให้เข้าใจว่าฉันจะเอาให้ได้แล้วแต่เจ้าคุณจะเห็น

สมควร หวังใจว่าเจ้าคุณสบายดีอยู่ ฉันจะไปดู
“Merchant of Venice” วันที่ 26 หวังใจว่าจะได้พบเจ้าคุณ
มีความระลึกถึงอยู่เสมอ

ภาพที่ 3 ม.ล.ปิ่น มาลากุล สันนิษฐานว่าทรงแสดงเรื่อง “Lines and Rudd” (Malakul, 1974: 67)

เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เสด็จพระราชดำเนินเยือนยุโรปครั้งแรกในปี พ.ศ. 2440
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธฯ ทรงจัดงาน
รับเสด็จ สมเด็จพระบรมชนกนาถ เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม
ณ ที่ประทับปาร์ก เดสเออวิฟ (Parc des Eaux - Vivres)
เมืองเจนีวา ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ รายการแสดง มีละคร
พูดภาษาอังกฤษเรื่อง “มาย เฟรนด์ ยาเลต์” (My Friend

Jarlet) ดังปรากฏในภาพที่ 4 ซึ่งเป็นบทประพันธ์ของอาร์โนลด์
โกลด์เวิร์ธี (Arnold Goldsworthy) และ อี.บี.นอร์แมน (F.B.
Norman) พระองค์แสดงเป็น มารี เลอรูซ์ (Marie Leroux)
นางเอกละครเรื่องนี้ หลังจากเสด็จกลับสยาม มีการจัดแสดง
อีกหลายครั้ง และมีบทพระราชนิพนธ์แปลเป็นภาษาไทยชื่อว่า
“มิตรแท้” ทั้งยังทรงนำชื่อของ เอมีล ยาร์เลต์ (Emile Jarlet)
เป็นนามสนัษทรวงเลี้ยงที่เรียกขานว่า ยาเหล

ภาพที่ 4 ทรงแสดงละครเรื่อง มาย เฟรนด์ ยาร์เลต์ (Malakul, 1974: 123)

ในปี พ.ศ. 2444 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธฯ
เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถที่รัสเซีย และทรง
แสดงละครเรื่องนี้ร่วมกันอีกครั้ง โดยเจ้าฟ้าจักรพงษ์ทรงแสดง
เป็นมารี ดังปรากฏในภาพที่ 5 ส่วนพระองค์แสดงเรื่อง “The
Rivals” อีกเรื่องด้วย โดยเจ้าฟ้าจักรพงษ์ทรงบันทึกในสมุด

ไดอารี่ว่า (Chakrabongse, 1994: 36)

“วันแสดงจริง ระหว่างรอละครเปิดโรง พวกเราต่างก็
ประหม่ากันมาก แต่เมื่อถึงบทที่ฉันออกเสียงปรบมือต้อนรับ
จากผู้ชม ช่วยทำให้ฉันรู้สึกดีขึ้นมา ในเรื่อง “The Rivals”
ทูลกระหม่อม (เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ) ทรงแสดงเป็นเซอร์แอนโทนี
แอบโซลูท (Sir Anthony Absolute) ได้ถึงบท เมื่อละครจบลง

ผู้ชมก็พากันปรบมือถวาย โห่ร้องแสดงความพอใจ ส่วนฉัน
ได้รับดอกไม้จากผู้ชมด้วย หลังจากนั้น เราก็ไปร่วมรับประทานอาหาร
อาหารค่ำกับแขกที่รับเชิญมาชมละครของเรา ฉันได้รับคำชม

มากมาย และได้รับการบอกเล่าว่าแสดงท่าทางเป็นลม
ได้เหมือนมาก ซึ่งก็เพราะว่าฉันมีครุฑนั้นเอง”

ภาพที่ 5 สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ แสดงเป็นมารีในเรื่องมาย เฟรนด์ ยาร์เลต (Chakrabongse, 1994: 37)

ก่อนเสด็จกลับสยาม พ.ศ. 2445 พระองค์โปรดเกล้าฯ
ให้จัดการแสดงละคร 3 เรื่อง 3 วัน ติดต่อกัน เพื่อให้พระสหาย
ที่อังกฤษได้ชม ณ พระตำหนักเวสต์เบรี คอร์ต โดยมีผู้จับ
การแสดงทำเป็นรูปเล่ม ปกเขียนว่า “Souvenir of A
Dramatic Performance At Westbury Court”
บรรทัดสุดท้ายเขียนว่า “Aug 21, 1902” ซึ่งละคร 3 เรื่อง
ได้แก่

1. เรื่อง “โอลด์ ครอนีส์” (Old Cronies) ของสเปนเซอร์
เธย์ สมิธ (S. Theyre-Smith) ทรงเป็นผู้จัดการแสดง

2. เรื่อง “อิน ออเนอร์ บาวนด์” (In Honour Bound)
ของซิดนีย์ เลซี กรันดี้ (Sydney Lacy Grundy) ทรงเป็น
ผู้จัดการแสดง และแสดงบนเวที โดยทรงเล่นเป็นนายฟิลลิป
แกรม ดังปรากฏในภาพที่ 6

3. เรื่อง เดอะ คิงส์ คอมมานด์ (The King's Command)
เรื่องนี้พระองค์พระราชนิพนธ์เอง ทรงจัดการแสดง และ
ทรงเล่นเป็นฟรังซ์วส์ ดัก เดอ มอร์บีฮาน (Francois,
Duc de Morbihan) (Mahavajiravudh, 1902: 1-15)
ดังปรากฏในภาพที่ 7

ภาพที่ 6 ละครเรื่อง “In Honour Bound” ทรงแสดงเป็นนายฟิลลิป (Mahavajiravudh, 1902: 4)

ภาพที่ 7 เรื่อง “The King’s Command” ทรงแสดงเป็น Francois, Duc de Morbihan (Mahavajiravudh, 1902: 10)

บทสรุป

ภูมิหลังและประสบการณ์ทางด้านนาฏกรรมที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ และและสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ขณะเสด็จประทับศึกษาในประเทศอังกฤษ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2436 - 2445 พบว่าเป็นช่วงเวลาที่สำคัญ และมีอิทธิพลสูงต่องานนาฏกรรมของพระองค์ในเวลาต่อมา ซึ่งพระองค์ทรงแสดงให้เห็นว่าทรงมีพระปรีชาสามารถทางการละครอย่างยิ่ง ทรงมีพระราชวิจารณ์ละครที่ทอดพระเนตรเมื่อพระชนมายุ 13 พรรษา ทรงจัดการแสดงและแสดงละครเมื่อพระชนมายุ 14 พรรษา และพระราชนิพนธ์บทละครภาษาอังกฤษสำหรับจัดแสดงตั้งแต่พระชนมายุ 15 พรรษา

การที่ได้เสด็จทอดพระเนตรละคร การแสดง ภาพยนตร์ รวมทั้งบทละครต่าง ๆ รวมกับความสนพระทัยส่วนพระองค์และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่การละครในอังกฤษรุ่งเรือง ล้วนมีอิทธิพลต่อการสร้างนาฏกรรมของพระองค์เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งขณะที่ประทับอยู่ที่อังกฤษนั้น ทรงเริ่มดัดแปลงบทประพันธ์ เช่น ทรงแก้คำร้องเพลง “Jack’s the boy” เป็นเพลง “Jolly Jack” ในเรื่อง “เกอิชา” (The Geisha) ทรงประพันธ์บทละคร เช่น เรื่อง “เดอะ คิงส์ คอมมานด์” (The King’s Command) และทรงแสดงในปี พ.ศ. 2445 ทรงจัดการแสดง เช่น เรื่อง “Lines and Rudd” ทรงกำกับและเป็นผู้แสดงเอง เช่น เรื่อง “My Friend Jarlet” ในคราวรับเสด็จรัชกาลที่ 5 ที่เจนีวา และจัดแสดงละครให้พระสหายในอังกฤษชม 3 เรื่องก่อนเสด็จกลับพระนคร รวมทั้งทรงจัดทำ

สื่อบันทึกการแสดงละคร 3 เรื่องนี้ และตีพิมพ์เป็นรูปเล่ม

นอกจากนี้ บุคคลที่แวดล้อมพระองค์ล้วนมีส่วนส่งเสริมเช่นกัน อย่างเซอร์เบซิล ทอมป์สัน ที่ราชสำนักสยามว่าจ้างมาเป็นพ่อบ้านนี้ อาจเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญต่องานนาฏกรรมของพระองค์ โดยพบว่า เขาเป็นผู้ทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรละครในโอกาสต่าง ๆ และเป็นผู้สั่งทำเวทีละครเล็ก ๆ ในพระตำหนักนอร์ธ ลอร์จ ให้ทรงจัดการแสดงละคร เนื่องจากเขาค้นเคยกับชนชั้นนำของอังกฤษ จึงทูลเชิญเสด็จไปประทับเสวยพระสุธารสชากับบุคคลอื่น ๆ อยู่เสมอ ทำให้พระองค์ได้รู้จักกับบุคคลในสังคมชั้นสูงของอังกฤษ รวมทั้งบุคคลที่มีชื่อเสียงมากมาย อาทิ เลดี้สเตปนี ที่ทรงเอยถึงในพระราชบันทึกรายวันส่วนพระองค์ คือ เลดี้ โคเวลล์ สเตปนี (Lady Cowell Stepney) เจ้าของที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ นายแฮมมิลตัน ไฮเด (Hamilton Aide) นักประพันธ์และกวีที่มีชื่อเสียง ซึ่งมาชมการแสดงของพระองค์ที่พระตำหนัก เป็นต้น

การที่เสด็จประทับในประเทศอังกฤษ ถือว่าเป็นสำนักวิชาที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งในโลก พระองค์มีโอกาสได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ได้ชมการแสดงที่มีคุณภาพ ได้เรียนรู้และศึกษาบทละครเอกของโลก ได้พบนักแสดง นักประพันธ์ที่มีชื่อเสียง ได้รับประสบการณ์ของพระองค์เกี่ยวกับนาฏกรรมที่มีใช้เพียงแต่ทอดพระเนตรเพื่อความเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว อย่างที่เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีกังวลในช่วงสองปีแรกที่เสด็จมาประทับ โดยเกรงว่าการที่มีผู้กราบบังคมทูลเชิญเสด็จไปในงานเลี้ยงและชมละครอยู่ตลอดเวลา นั้น พาลจะส่งผลเสียหายมากกว่าผลดี แต่

ท้ายที่สุดพระองค์ก็ได้แสดงให้เห็นว่า พระองค์ยังทรงดำรงพระเกียรติยศได้อย่างสง่างาม ทรงศึกษา และซึมซับความรู้ทางด้านนาฏกรรม แล้วนำมาทดลองจัดแสดง นับว่าประสบการณ์งานนาฏกรรมระหว่างที่ประทับอยู่ในต่างประเทศนี้เป็นแรงบันดาลใจ และมีอิทธิพลต่องานนาฏกรรมของพระองค์ด้านต่าง ๆ และฉายความเป็นอัจฉริยะทางนาฏกรรมอย่างชัดเจน โดยหลังจากเสด็จกลับพระนครแล้ว ทรงริเริ่มตั้งทวีปญูสมอส โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ ให้สมาชิกที่ได้รับเชิญมาชม เช่น การแสดงละครพูดและโปรตเกล้าฯ ให้ตั้งกรมมหรสพ โขนสมัครงเล่นโรงเรียนพรานหลวง และคณะละครศรีอยุธยา เป็นต้น ซึ่งปาณิ ไกรฤกษ์ (Kraileert, 1918: 39-40) ข้าราชการบริวารของรัชกาลที่ 6 เขียนบทความชื่อ มหรสพในรัชกาลนี้ และตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ดุสิตสมิตว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นผู้เฝ้าการเล่นละครพูดอย่างแบบชาวยุโรปเข้ามาเล่นในเมืองไทย ตั้งแต่ครั้งยังดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระยุพราช ผู้ที่เคยดูทรงจัดการเล่นแล้ว ย่อมไม่วายกระหายที่จะดูอีก และออกปากชมกันอยู่โดยมาก นี่ก็เพราะได้เฝ้าละออองธุลีพระบาททรงชำนาญในวิชานี้จริง...พูดได้ว่าละครหลวงเป็นละครที่ดีที่สุดในเมืองไทย” ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง อิทธิพลของการละครตะวันตกในบทละครพูดพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (Ploykeaw, 1978) ที่กล่าวว่า อิทธิพลจากการละครตะวันตกที่ปรากฏในบทละครพระราชนิพนธ์ เป็นวิธีการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำมาใช้ในบทละครไทย รวมทั้งทรงนำนวัตกรรมการแสดงละครของตะวันตกมาใช้ เช่น การตกแต่งฉากละคร การแต่งหน้าตัวละคร การแสดงให้เหมือนธรรมชาติ วิธีการเปลี่ยนฉากอย่างรวดเร็ว และการใช้วิธีเจรจาแทนการร้อง เพื่อให้เข้าใจและการดำเนินเรื่องให้กระชับ จึงเป็นผลให้ละครพูดในสมัยของพระองค์รุ่งเรืองและได้รับความนิยมในหมู่ผู้ชม ทำให้เกิดคณะละครเอกชนตลอดจนโรงละครจำนวนมากแพร่หลายไปสู่โรงเรียน และเกิดความนิยมการแสดงละครพูดในโรงเรียน พระองค์ยังทรงใช้นาฏกรรมเป็นเสมือนเครื่องมือในการปกครองและการสื่อสารแนวพระราชดำริไปสู่ ข้าราชการบริวารและพสกนิกรได้เป็นอย่างดี

References

Allardyce, N. (1949). **The Theatre. The History of Late Nineteenth Century Drama.** Cambridge: The

University Press.

Bhombutra. (1921). Sri Ayuthayarom (ศรีอยุธยา).

Dusitsmitr (12 February): 82.

_____. (1922). Pra Raung (พระร่วง). **Dusitsmitr** (24 February): 137.

Chakrabongse, N., & Hunter, E. (1994). **Katya & the Prince of Siam.** Bangkok: River Books.

Combs, A. (1999). **Being and Becoming: A Field Approach to Psychology.** New York: Springer Publishing Company.

Dewet, Sommatat. (1980). **Archives of the Royal History of King Rama VI** (โสมทัต เทเวศร์, จัดหมายเหตุพระราชประวัติรัชกาลที่ 6). Bangkok: Roumsan.

Kraileert, Pani. (1918). Mahorasop Ratchakan ni (มหรสพรัชกาล). **Dusitsmitr** (November-December): 39-40.

Mahavajiravudh, Crown Prince. (1898). “Hand Writing of Mahavajiravudh Crown Prince to Praya Wisutsuriyasakdi.” (พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ถึงพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์). ม.ร.5 ต/86. National Archives of Thailand.

_____. (1899). **A Drama Festival in London.** Bangkok: King Vajiravudh Memorial Hall.

_____. (1902). **Souvenir of A Dramatic Performance at Westbury Court.** Bangkok: King Vajiravudh Memorial Hall.

Mahayotha, Praya (1895). “Letter of Praya Mahayotha on September, 27 to King Rama V” (หนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวของพระยามหาโยธา) ม.ร.5 ต/85. National Archives of Thailand.

Malakul, Pin, M. L. (1974). **Introduction to the Dramatic Activities of His Majesty King Vajiravudh** (งานละครของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม). Bangkok: Chulalongkorn University.

Malakul, Pin, M. L. (1984). **Report of the Compiling & Researching Committee of H.M. Rama VI's Works** (รายงานการค้นคว้าของคณะกรรมการรวบรวมและค้นคว้าเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ ฯลฯ

- ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว).
Bangkok: Thai Wattanapanich.
- Malakul, Pin, M. L.. (1983). **Act 4, Story's Telling, English Drama of King Rama VI' s while He Was in England** (องค์ที่ 4 เล่าเรื่องบทละครพระราชนิพนธ์ภาษาอังกฤษของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชนิพนธ์ที่ประเทศอังกฤษ). Bangkok: Taveekit Publishing.
- _____. (1990). **Somdej Pra Maha Theeraratchao Prat Siam** (สมเด็จพระมหาธีรราชปราชญ์สยาม). Commemorative Book at the Opening of the King Rama VI's Literatures Exhibition at Pratumnak Tabkwan Mansion.
- Ploykeaw, Nantaga. (1978). **The Influence of Western Drama on the plays of King Rama VI** (อิทธิพลของการละครตะวันตกในบทละครพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว). Master's dissertation, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Pra Sadej Suraintratibhodi, Chao Praya. (1963). **His Majestic Hand Written & Letter of Chao Prata Pra Sadej Suraintratibhodi Vol.1-2** (พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เล่ม 1-2). Bangkok: Business Organization of the Office of the Welfare Promotion Commission for Teachers & Education Personnel.
- Shorter, C. (1896). Cinderella at Drury Lane Theatre. [Online]. Retrieved September 2, 2020 from <https://bit.ly/3gbMMgN>
- Svetsreni, Vilawan. (1991). **Vajiravudh & Spoken Drama: His Early Plays in English & His Original Thai Lakho'n Phut with Special on His Innovative Uses of Drama**, Doctoral dissertation, University of London, London, England.
- Virulrak, Surapone. (2004). **The Evolution of Thai Dance in Rattanakosin** (วิวัฒนาการนาฏศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์) (2nd ed). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- _____. (2010). **Dance in the Reign of King Rama V** (นาฏศิลป์รัชกาลที่ 5). Bangkok: The Office of the Welfare Promotion Commission for Teacher & Educational Personnel.